

Granollers i comarca als segles XVI i XVII: Evolució demogràfica i econòmica

PRÒLEG

Abans d'endinsar-nos en aquest treball, pot ésser interessant de comentar els motius que m'han portat a realitzar-lo. En primer lloc el fet d'escollir aquests dos segles és, fonamentalment, pel desconeixement que d'ells hi ha dins de la història de Catalunya. Durant molt temps la historiografia ha ignorat aquelles èpoques poc reeixides d'un país i aquest es el nostre cas. Coneixem l'edat mitjana força bé, així com el període que va del segle XVIII fins als nostres dies, però han estat oblidats els segles XVI i XVII. Al Principat disposem de la gran obra de Pierre Vilar, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*¹, que ha servit de base per la majoria de treballs realitzats sobre el nostre país. Malgrat tot, aquesta obra és de caràcter general i per tant, no pot estendre's de forma exhaustiva a tots els llocs, èpoques i fets d'un període tan llarg.

Un altre motiu important que m'ha fet decidir per aquest estudi és el seu àmbit d'adequació comarcal. És una realitat clara i evident que l'únic marc que a Catalunya reflecteix una realitat geogràfica, econòmica i històrica, és la comarca. No cal pas fer aquí un elogi d'aquesta entitat geogràfica, amb tanta arrel popular. Hem de recordar que, dissortadament, la història de Catalunya s'ha fet fins ara tenint com a centre i perspectiva la ciutat de Barcelona, i això pot produir errors importants. Si acceptem que la història no s'ha de fixar únicament en els grans homes ni tampoc en els grans centres urbans, sinó que cal contemplar-la en el seu conjunt, també hem d'acceptar que, possiblement, moltes de les afirmacions fetes i donades com a vàlides per a tot Catalunya, potser només ho són per a uns llocs concrets i no per a tot el país. Per aquest motiu em sembla molt interessant de començar un treball d'estudi de la història demogràfica i social de Catalunya que, limitat ara a una part del Vallès Oriental, amb la ciutat de Granollers com a capitalitat històrica i actual, pugui ésser en el futur estès a les altres trenta-set comarques de la nostra divisió territorial.

El darrer motiu que m'ha fet decidir per aquest treball és la poca o cap utilització que s'ha fet dels arxius comarcals, ja siguin municipals, parroquials, particulars o altres. La major part de documentació d'aquests arxius és inèdita i, per desgràcia, gairebé inaprofitable, no pas pel seu contingut sinó pel seu estat de conservació. Treure a coneixement públic aquesta documentació era, doncs, un motiu prou important.

Finalment he de manifestar un aspecte personal que em va fer presentar al «I Memorial Joan Camps»: l'amistat i alhora admiració que m'unia amb

1. VILAR, P. — *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Vol. II. Barcelona 1968.

ell. La seva labor per la recuperació de la memòria col·lectiva dels Països Catalans, tant a través de l'ensenyament a la Universitat, com amb la seva actuació política, és digna de tota lloança. Així doncs, poder participar en el primer premi d'història atorgat en recordança i homenatge a l'amic tan volgut, era per a mi un honor i per altra banda una possibilitat que no havia de defugir.

Aclarim per endavant que essent aquest estudi una part d'un de més amplitud que penso realitzar posteriorment, resulta possible que algunes de les afirmacions que aquí es facin siguin retocades un altre dia quan poguem disposar d'una perspectiva més ampla.

Les fonts utilitzades es divideixen en diverses parts. Una d'elles és la parroquial i religiosa, indispensable sobretot per l'estudi demogràfic. S'han consultat i buidat els sacramentaris (llibres de defuncions, naixements i matrimonis) de les parròquies més importants de la comarca. Lamentem que no existeixi aquesta documentació a la parròquia de Granollers; per aquesta raó desconeixem pràcticament la població de la vila durant el segle XVII.

Una altra part de documentació és la municipal, força abundant, en canvi, a l'arxiu històric de l'esmentada ciutat que ofereix interès per a la majoria d'aspectes, però sobretot respecte els de tipus social i econòmic. El fons més important és el dels llibres del **Consell de la Vila**, a través dels quals podem conèixer la vida diària de la població. Hi han també els llibres del **Clavari** (el tresorer) i del **Palloi** (encarregat d'administrar els cereals de la vila). A part de tot això hi ha un miler de pergamins que ens mostren des de les transaccions de terres, testaments o rebuts fins a la mateixa configuració de la vila.

Junt amb l'arxiu de Granollers s'han utilitzat també, dintre d'aquest apartat municipal, els de Cardedeu i Sant Antoni de Vilamajor.

Una documentació semblant és la de tipus senyorial, reduïda en el nostre cas a la Baronia de Montbui, la Baronia de Llinars i el castell de La Roca (dels dos últims llocs la informació es molt limitada). En aquest apartat trobem també llibres del Consell, del Clavari i de la Cort del Batlle (del Jutge).

En quant a fonts de tipus general, aquestes són molt més àmplies i fan referència a aspectes diversos. Senyalem especialment el Consell d'Aragó, la Batllia General, els fons notariais o les actes del Consell de Cent de Barcelona.

Finalment tenim l'apartat dels arxius particulars que són una part important, encara que petita, de les fonts estudiades. En aquests arxius s'hi troben sobre tot llibretes de comptes, alguns dietaris, inventaris i documentació diversa sobre transaccions fetes per la família. L'ur valor radica en que constitueixen l'única manera de conèixer realment la situació econòmica i social a nivell familiar, i un dels pocs elements que en aquesta època donen informació sobre la producció i la productivitat, i permeten un estudi econòmic força complet, dintre dels límits propis de les fonts de l'època respectiva. Una vegada més ens trobem que és justament de Granollers d'on es disposa de menys documentació. S'han utilitzat entre altres el de Can Maspons de la Vall i Can Burguès a Santa Eulàlia de Ronçana i el de la família Montells a Cardedeu.

Aquests són els fonaments del treball. Queda per dir tan sols l'interès que ens ha mogut a contribuir modestament al descobriment del nostre passat comú, per tal que amb el seu coneixement poguem ajudar a construir el present i endegar el futur del nostre poble.

INTRODUCCIÓ

Les hipòtesis sobre les que desenvoluparem l'estudi són fruit de la majoria de plantejaments dels treballs d'història moderna, no tan sols sobre Catalunya sinó també sobre Espanya en general, encara que en el primer dels casos hi han uns matisos diferents.

S'ha dit, que el segle XVI és un segle de creixement. També és acceptat, pràcticament per tothom, que aquest creixement es dona fonamentalment a partir de 1550.

Intentem de concretar aquests punts de partida. La hipòtesi general és el creixement, tan demogràfic com econòmic, que es dona al llarg del segle indicat. Aquest creixement generalitzat té com a origen una situació agrícola molt favorable.

Una diferència, que em sembla possible de confirmar, és que el creixement demogràfic que es dona a la comarca, no està en funció de corrents migratoris exteriors (de francesos) sinó que és degut fonamentalment al propi creixement vegetatiu.

Finalment direm que el desenvolupament de Granollers en aquest segle XVI depèn en bona manera del creixement del mercat que té com exponent la construcció de la «Porxada». Entorn del mercat es produeix, a més a més, el desenvolupament de la indústria.

Si bé les hipòtesis plantejades pel segle XVI no difereixen massa de les conegudes ni són massa conflictives, en canvi el segle XVII presenta ja de bell antuvi una sèrie de problemes. És una creença força comuna de la majoria d'historiadors que el segle XVII té dues parts diferenciades clarament, per un cantó una etapa de crisi que començaria pràcticament amb el segle i s'agreujaria a partir de 1640-50 i una segona part de «redreç» a partir de 1680, per alguns de 1660, que porta a l'etapa de creixement del segle XVIII.

Sobre aquestes afirmacions és necessari fer-hi una sèrie de precisions com poden ser: la crisi que comença amb el segle, els aspectes en que es manifesta, fins a quin punt es pot considerar una crisi general pel que afecta o per l'àmbit geogràfic que ocupa i fins i tot, preguntar-nos: quan i com s'origina realment aquesta crisi? És possible que les respostes donades a aquestes qüestions de forma general no siguin idèntiques a les aplicables concretament a aquesta comarca.

Una altra qüestió és veure quines són les causes que provoquen l'acabament del «creixement del segle XVI» i el començament del «decadent segle XVII». La crisi econòmica de l'Estat Espanyol provoca la crisi de Ca-

talunya; la guerra de Seccesió és una conseqüència o una causa de la crisi; el cas particular de la crisi espanyola i catalana està dins del marc de la «crisi europea del XVII» o té unes coordenades pròpies?.

Pel que fa a la recuperació s'han de plantejar interrogants semblants, aspectes en els que es manifesta, quan comença de forma efectiva i generalitzada, etc. És a dir, el que cal és posar mesura i límits vàlids per la nostra comarca a aquestes idees tant acceptades com combatudes.

Això no significa que les conclusions a les que s'arribi modifiquin en una o altra manera aquests plantejaments, sino que tant sols pel que fa a aquesta comarca les constatacions abans tingudes per generals es posin en reconsideració o al menys es concretin més.

Com a hipòtesi general a plantejar, a part de tot el que hem esmentat, es podria dir que difícilment pel Vallès Oriental es pugui parlar de crisi global com tampoc de recuperació; més aviat haurem de referir-nos a unes tendències i precisar a cada moment a quins aspectes ens referim. Per aquest motiu ens centrarem només en els apartats demogràfic i econòmic i en la seva interrelació.

La metodologia a la que sotmetem les fonts indicades es podria concretar en tres punts: situació, observació i interpretació. Aquest mètode és el que proposa Pierre Vilar en les seves obres encara que, tal com ell diu, és necessari matisar la seva utilització, no pas en aquests tres punts o passos, sinó en els fets que es posen sota aquesta anàlisi i en els processos als quals han estat sotmesos.

El centre del nostre treball està en l'estudi d'un creixement, i entenem com a tal no una evolució exclusivament positiva, doncs tant pot ser d'aquest signe com del contrari, negatiu, i d'un sol, sinó l'estudi basat en el joc dialèctic entre diferents factors, fonamentalment entorn dels demogràfics i dels econòmics. En aquest sentit estem totalment d'acord amb l'afirmació de Pierre Vilar quan diu que l'estudi del creixement requereix una revisió total de la història.

No sembla encertat parlar d'un mètode en el que tots els elements es poden establir abans de prendre contacte directe amb les fonts. Hi ha unes línies bàsiques, però l'aplicació concreta depèn en gran manera del tipus de material que es troba, del seu estat, periodicitat, etc. El que sí es pot dir de bon principi és que estudiarem un creixement de grup i per tant ens servirem de tots aquells factors que ens puguin ajudar a determinar-ho. Queda clar que en el nostre cas aquests són el demogràfic i l'econòmic.

Quines són les limitacions que aquest estudi en concret té respecte al mètode d'investigació proposat? La majoria són pròpies de la cronologia en la que ens movem. Així per exemple en els segles XVI i XVII difícilment es troben sèries de preus de productes, mercurials, etc. i per tant l'estudi dels diferents signes econòmics és particularment difícil en aquesta època i més si tenim en compte que estem dintre d'una economia de base agrícola que complica molt més el càlcul de les rendabilitats, inversions, consum, distribució social o índex de producció *per càpita*. Per altra banda els intercanvis no són massa abundants i no acostumen a quedar registrats.

Totes aquestes limitacions no signifiquen que no es pugui fer un estudi profund i científic de l'economia d'aquests segles; cal, però, tenir en compte que no es poden aplicar els mateixos sistemes i operacions que s'empren en les èpoques per les quals es posseeixen tots els elements abans referits. De la mateixa manera que s'ha de posar cura en fer segons quins tipus de

comparacions, puix que és necessari establir-les amb moments i dades equi-
parables a les que tenim.

Tret d'aquests inconvenients, el mètode breument exposat consisteix en la situació, en l'espai i en el temps, dels fets que s'estudien, l'observació dintre dels àmbits anteriors del desenvolupament d'aquests fets i la interpretació dels mateixos. És, segons el parer d'autors universalment acceptats, el mètode científic propi per a tota mena d'estudi històric, en l'època i en el lloc que sigui.

Són elements importants dins d'aquest mètode la interrelació dels diferents factors, que es comprova amb l'observació i s'explica amb la interpretació, la diferenciació social, els moviments socials producte d'aquesta interrelació (causa i conseqüència a la vegada), i l'equilibri social i de poder polític, que també és fruit de tot el que acaba d'ésser esmentat.